

УПЛИВ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку освіти України одним із головних завдань школи є формування творчої, самостійної й активної особистості, яка здатна до повноцінної життєдіяльності в постіндустріальному суспільстві, що характеризується суттєвими соціально-економічними та культурно-технологічними трансформаціями. Освіта є основою політехнічної і професійної підготовки школярів, оскільки її зміст повинен орієнтуватися не лише на пристосування особистості до виробничих умов, а й на формування у неї трудової культури, що ґрунтується на знаннях про сучасне виробництво та інноваційні технології.

Трудова діяльність, у яку включаються школярі, сприяє закріпленню і поглибленню знань, розумінню їх практичного значення. Трудове виховання збагачує учнів тим, що воно формує певне позитивне ставлення до політехнічних знань і вмінь, сприяє ознайомленню учнів із соціально-економічними проблемами сучасного суспільного виробництва, формує позитивне ставлення до продуктивної праці. Трудове виховання дитини здійснюється на основі принципу політехнізму, закладеного в основу всієї загальноосвітньої підготовки школярів.

Актуальність теми полягає в тому, що сьогодні проблема реалізації ідеї політехнізму майже не досліджується педагогічною наукою, саме в чому і полягає проблематика питання впливу ідеї політехнізму на формування готовності школярів до трудової діяльності, яке ми розглянемо, адже політехнізм у новітніх умовах виступає вирішальним фактором гармонізації взаємодії особистісного й соціального начал у підготовці молодого покоління до життя. Оскільки ідея політехнізму передбачає підготовку молоді до майбутньої трудової діяльності, вважаємо доцільним з'ясувати роль політехнічних засад у формуванні працелюбності, а також підготовці дітей та молоді до відповідальної праці в майбутньому.

Уперше на необхідність політехнічного навчання вказали К. Маркс та Ф. Енгельс, які вбачали в ньому навчання, що знайомить із основними принципами всіх процесів виробництва. Ідеї трудового виховання і політехнічної освіти спостерігаються в концепції Яна Амоса Коменського. На думку педагога, в процесі трудового виховання мають реалізовуватися такі завдання, як формування працелюбності і витривалості, а також підготовка дітей та молоді до відповідальної праці в майбутньому. Саме тому, переконував він, навіть ігрова діяльність дитини повинна бути насичена трудовими елементами: "Початком будь-якого ремесла буде те, якщо діти навчаться тому, що їм притаманно: рубати, колоти, сікти, розташовувати, зв'язувати, розв'язувати, звальювати у купу, розвальювати" [3, с. 78]. Англійський філософ Дж. Беллерс зазначав: "Хлопчиків та дівчат із чотирьох або п'яти років, крім читання, потрібно учити в'язати, прясти і т. д.; таким чином, дорослішаючи і вступаючи у добу юнацтва, вони можуть стати майстерними ремісниками. Заняття працею, хоча й легкою, вдосконалює їх розум шляхом чуттєвих і наочних прикладів ..., тоді як дитячі безхитрісні заняття залишають їх розум без змін ... Таким чином, рука, задіяна у праці, приносить користь; розум, що використовується при цьому, мудрішає, а упорядкована воля сприяє добродетності" [4, с. 10].

Сьогодні, на жаль, шкільні навчальні заклади не мають необхідної матеріальної бази для забезпечення політехнічної освіти, а для того, щоб виправдати існуюче становище, науковцями здійснюються спроби обґрунтування тези щодо її недоцільності. Водночас деякі вчені (В. Борисов, Й. Гушулей, В. Курило, В. Мадзігон, Н. Ничкало, В. Сидоренко, Г. Терещук) дотримуються думки, що посісти достойне місце в Європейському співтоваристві українське суспільство зможе лише за умови оволодіння молоддю необхідним мінімумом політехнічних знань і умінь [2, с. 8]. Політехнічна освіта в школі є однією з найважливіших складових частин навчально-виховного процесу. Дуже

важливо на сучасному етапі в школі – формувати в учнів навички самостійної роботи і прагнення отримувати нові знання. Актуальним завданням для школи є підготовка учнів до життя, праці, залучення їх до майбутньої професії поряд із забезпеченням високого рівня загальної і політехнічної освіти.

Метою політехнічної освіти є формування всебічного розвитку особистості школяра та підготовка його до праці у сфері сучасної техніки в процесі навчання технології. Ідеї політехнізму інтенсивно починали впроваджуватися в освіту в часи панування радянської влади. У 1931 р. політехнізацію шкіл умотивовано, задокументовано і проголошено пріоритетним напрямом розвитку державної освітньої політики, реформування системи шкільної освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні. Проте, цей період відзначався заідеологізованістю.

Політехнічна освіта здійснюється в школі на базі вивчення основ наук, трудового та професійного навчання, в процесі позакласної роботи, а також суспільно корисної, продуктивної праці. Політехнічне навчання озброює практичними вміннями, які необхідні для виконання різної праці в виробничих умовах. До цих вмінь належать: планування своєї діяльності, організація робочого місця і праці, вимірювання, обчислювання, читання та креслення схем, технічне моделювання і конструювання, проведення експерименту (лабораторного) тощо. Політехнічне навчання виконується під час занять з загальноосвітніх дисциплін. Здійснюється вона насамперед у процесі вивчення предметів політехнічного циклу (математики, фізики, хімії, біології, географії), а також інших предметів (історії, основ держави і права, літератури, трудового навчання). Трудовому навчанню, через специфіку його змісту, притаманні виняткові можливості, наприклад, формування таких якостей, як працелюбність та творче ставлення до продуктивної праці. Тому пріоритетним у процесі трудового навчання є трудове виховання. Разом із тим у трудовій діяльності учні стикаються з різноманітними аспектами життя суспільства, що створює умови для морального, естетичного, екологічного та економічного їх виховання. За правильної організації навчального процесу трудове навчання сприяє також розумовому вихованню особистості. Трудове навчання є загальноосвітньою навчальною дисципліною, яка становить один із обов'язкових елементів змісту загальної середньої освіти, без якого неможливе повне здійснення її завдань та функцій. Вагоме значення мають практикуми, факультативи з машинознавства, автосправи, електротехніки тощо. Застосовуючи політехнічні знання на практиці, учні набувають практичних, загальнотрудових умінь та навичок, зокрема таких: користування простими знаряддями праці та інструментами, аналіз і часткове складання технічної документації, виконання нескладних операцій з ручної та механізованої обробки металу, дерева, ремонт нескладної апаратури та ін.

Основні методи та форми політехнічного навчання: лабораторні роботи, демонстрації дослідів на моделях і макетах, вирішення задач з технічним і технологічним змістом. Політехнічний принцип не вимагає, щоб досконально вивчались подробиці та особливості конкретних виробництв, об'єктів та процесів, а передбачає лише ознайомлення з загальними науковими принципами, характерними для багатьох основних конкретних виробництв. Уведення до навчального плану трудового навчання як самостійної дисципліни забезпечило досягнення достатньої стадії реалізації ідеї політехнізму. У законі України "Про освіту" вказується, що загальноосвітня школа має забезпечити професійне самовизначення учнів, що має велике соціально-економічне значення. Особливо важливу роль у виконанні цього завдання повинно відігравати трудове навчання [1]. Також спостерігається розгортання поглибленої трудової підготовки школярів на базі міжшкільних навчально-виробничих комбінатів. Тут учні ознайомлюються з основами механізації конкретної галузі виробництва. Посилення політехнічної спрямованості дисциплін відбувається також шляхом упровадження профільного навчання. Про необхідність політехнізації освіти свідчать три фактори: 1) економічний, основу якого складає закон переміни праці, що обумовлений революційною природою технічного базису великої промисловості, 2) соціальний, що передбачає необхідність подолання вузького професіоналізму з ціллю усестороннього

розвитку особистості виконавця, 3) науково-технічний, що вимагає від робітника рухливості трудових функцій на основі знання загальних принципів виробництва.

З розвитком автоматизації та механізації перед людиною ставиться задача управління все більшою кількістю об'єктів, між людиною і об'єктом управління встановлюється дистанція – система технічних пристроїв, що передають інформацію (тобто людина знаходиться на відстані від керованих об'єктів); від людини вимагається швидкість дій, зумовлена підвищенням швидкості керованих процесів. У цих умовах ступінь готовності до праці знаходиться в прямій залежності від рівня політехнічної підготовки учнів [5, с. 120].

Сьогодні рівень готовності учнів до трудової діяльності викликає занепокоєння. У суспільстві спостерігається посилення споживацьких тенденцій, що призводить до формування серед школярів негативного ставлення до праці, їх спрямованості на нетрудові форми збагачення, несвідомого вибору ними майбутньої професії. Вказане призводить до браку на ринку праці професій робітничого спрямування та надлишку деяких видів діяльності, таких як юрист, економіст і т. д. Тому, на наш погляд, треба докорінно переглянути будову свідомості учнів, щоб уникнути зазначених проблем. А саме це можна досягнути популяризацією робітничих професій, введенням більшої кількості практичних занять та зміною матеріального забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів, що дасть змогу наочно показати учням продукти їхньої майбутньої діяльності.

Виявити готовність до трудової діяльності і визначити рівень її сформованості у випускника можна за такими критеріями: 1) інтелектуальний – наявність у випускника школи основ знань, наук, загальнотехнічних знань прикладного характеру, спеціальних знань і уявлень про працю та сучасне виробництво; 2) мотиваційний – сформованість у випускника орієнтації на працю в сфері матеріального виробництва чи обслуговування і її домінуюча роль в структурі його життєвих планів; наявність суспільно значимих мотивів праці і вибору професії; 3) поведінковий – сформованість трудових навиків і вмінь, а також якостей особистості, що необхідні сучасному робітникові, їх виявлення в трудовій діяльності [5, с. 121].

Таким чином, готовність до праці є метою трудової підготовки, яка містить політехнічний складник, трудове виховання, профорієнтацію і певний практичний досвід. У цілому готовність школярів формується всією системою шкільної освіти, а провідне місце серед загальноосвітніх навчальних предметів має трудове навчання. Дослідженням з'ясовано, що на цьому етапі розвитку суспільства, на жаль, відбувається зниження зацікавленості учнів теоретичними і практичними основами виробництва внаслідок утрати престижності технічних спеціальностей у суспільстві, перенесення уваги вчителів на навчальну працю учнів.

Список використаної літератури

1. Закон України про освіту [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Лернер І. Я. Процес навчання та його закономірності / І. Я. Лернер. – М, 2004. – 544 с.
3. Семеновська Л. А. Політехнічна освіта школярів: закономірності, суперечності й тенденції розвитку (XX століття) / Л. А. Семеновська // Педагогічні науки : зб. наук. праць Полтавського нац. пед. ун-ту. – Полтава : ПНПУ, 2011. – № 3 – С. 76–83.
4. Семеновська Л. А. Трудова діяльність у контексті реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті / Л. А. Семеновська // Педагогічні науки : зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ун-ту. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 2. – С. 6–13.
5. Школа и труд / под ред. П. Р. Атутова, В. А. Кальней. – М. : Педагогика, 1987. – 216 с.